

tiem. Maar het filmen van hun lichamen, daar waar de mens het meest kwetsbaar is, en die kwetsbaarheid precies in beeld brengen, veroorzaakten toch een soort beroeringsangst. Soms zouden mijn acteurs naakt zijn, maar soms ook niet. Hoe dan ook, naakt of niet naakt, het zou steeds om een directe confrontatie gaan tussen mij achter de camera en een lichaam ervoor, met een cameraman ertussenin. En dit zonder het geringste voorwendsel dat fictie je altijd geeft. Bij fictie gaat het immers altijd om een personage in een dramatische situatie. *Casta Diva* moest een zo direct mogelijke benadering van lijven met een camera worden.

Tot mijn verbazing zei Hans dat hij mijn remmingen begreep. Ik had namelijk gedacht dat hij als choreograaf met een jarenlange ervaring in de omgang met lichamen mij op dit punt raad zou kunnen geven. 'Met danserslichamen werken is iets anders,' zei hij. 'Dans is iets anders. Maar bij mijn fotografisch werk bespeur ik die remmingen ook steeds.' Hij kon in mijn problemen inkomen, omdat hij die ook had (gehad) wanneer hij zijn modellen fotografeerde. Het is niet alleen maar een kwestie van uit de kleren gaan; het is je lichaam – al dan niet naakt – bewust blootgeven.

Die bekentenis van onzekerheid en schroom

door iemand die heel wat meer ervaring had dan ik, stelde mij vreemd genoeg gerust. Als hij me had geantwoord: 'Och, daar is niets aan!', dan zou hij me heel wat onzekerder hebben gemaakt. Als ook de meester angsten doorstaat, waarom zou de leerling die dan niet hebben!

Wat me vooral in het gesprek trof was de wijze waarop Van Manen het over het 'artistieke', over de problemen van het creatieve had. Zakelijk en pragmatisch. Een manier die me erg aansprak.

Je kunt het of je kunt het niet. Je doet het, en je zoekt een oplossing voor je problemen. Die problemen concreet van aard (geen gezwam) en de oplossingen ook. Je werkt met de middelen die je hebt. Je moet de middelen daarbij goed inschatten; en weten wat je wel en wat je niet kunt. Het onderscheid tussen durven en kunnen. Koelbloedig zijn en accuraat wat je wensen en verlangens betreft.

Om het verhaal af te maken. Eigenlijk had ik de Offenbach-scène met Gérard Lemaitre naakt gezien. Of half-naakt. Ik was onduidelijk in mijn aanwijzingen (mijn schroom) en Gérard stelde snel voor de scène met een 'bandage' te dansen (de slip die in het klassieke romantische ballet wordt gebruikt om het geslacht te verhullen en te abstraheren). Dat was niet wat ik in mijn hoofd had. Ik dacht: we zien wel; op de set stel ik hem iets anders voor. Maar toen ik het op de set zag, wist ik meteen dat de oplossing die Gérard had gekozen de juiste was, en ik liet hem de scène in de bandage dansen.

*

Meer dan welk ander gesprek heeft dit korte onderhoud met Van Manen mij de moed en de durf gegeven om *Casta Diva* te maken. Het was de mooiste en meest efficiënte duw in de rug die ik kon krijgen. Hij had bij mij de uitwerking van een minimale maar erg belangrijke *coaching*. Veel meer dan inspirerend geklets, waar Van Manen zo goed in is, was het in feite niet. Maar hij nam mij (onervaren en totaal onbekende kunstbroer) *au sérieux*, en verzekerde mij als het ware dat mijn manier om het artistieke proces te lijf te gaan – de no-nonsensemanier zal ik maar zeggen – de goede was. Scheppen is doen; alleen dient er een degelijke en grondige reflectie aan vooraf te gaan. Verder – op het vlak waarop je zelf niets kunt doen, waar je overbodig bent – is scheppen vertrouwen schenken: aan de techniek, aan de medewerkers, aan je acteurs... Esthetiek is een kwestie van ethiek. Weten wat je wil en waarom, maar dat is jouw eigen zaak.

*

Anderhalf jaar later – de draaiperiode van *Naughty Boys*, mijn tweede film, was net ach-

Hans van Manen / Dirk Buwalda

